

ილია ჭავჭავაძის

სახალხო ბიბლიოთეკა № 5.

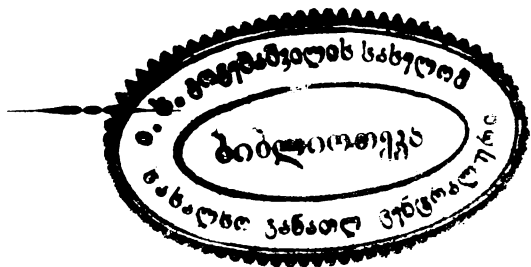
გ ა ნ დ ე გ ი ლ ი

ლ ე გ ე ნ დ ა

(გუძღენი ოლგა ჭავჭავაძისას).

ავტორის სურათით და მოკლე ბიოგრაფიით.

ტფილისი.

ელექტრომეკდავი "იდეალი" (მ. კიკნაძისა), ნიკ. ქ. № 6.

ილია გ. ჭავჭავაძე.

ილია ჭავჭავაძე.

დაიბადა ს. ყვარელში (თელავის მაზრა) 27 ოქტომბერს 1837 წელს. პირველ — დაწყებითი სწავლა მიიღო სახლში; თერთმეტი წლისა მამამ მიაბარა ტფილისის ერთ კერძო პანსიონში, საიდანაც შემდეგ გადავიდა გიმნაზიაში.

1857 წელს გაემგზავრა პეტერბურგს და შევიდა უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე. მეოთხე კურსზე იყო, რომ თავი დაანება უნივერსიტეტს სტუდენტების არეულობის გამო, 1861 წ.

1863 წ. დაარსა ჟურნალი «საქართველოს მოამბე», რომელიც გამოდიოდა ერთი წლის განმავლობაში.

1864 წ., მთავრობა რომ გლეხების განთავისუფლებას შეუდგა საქართველოში, ი. ჭავჭავაძე გაგზავნილ იქნა განსაკუთრებულ მინდობილებათა მოხელედ ქუთაისის გუბერნატორთან გლეხებისა და ბატონების ურთიერთობის გამოსაკვლევად.

ამავე წლის ნოემბერში დაინიშნა დუშეთის მაზრის მომრიგებელ შუამავლად, ხოლო 1868 წ. მომრიგებელ მოსამართლედ. 1874 წ. თავი გაანება სახელმწიფო სამსახურს და გადმოვიდა ტფილისში, სადაც მალე დაიკავა სათ.-აზ.-ნაურო ბანკის თავმჯდომარის ადგილი.

1885 წ. არჩეულ იქნა წ.-კ. საზოგადოების თავმჯდომარედ და ამ თანამდებობაში დარჩა სიკვდილამდის.

1877 წ. დაარსა ყოველკვირეული გაზეთი «ივერია», რომელიც შემდეგ გადააკეთა ყოველთვიურ ჟურნალად,

II

ხოლო 1885 წ. დღიურ გაზეთად. 1902 წელს «ივერია» გადასცა სხვებს.

მწერლობა ი. ჭავჭავაძემ დაიწყო 1857 წ., როდესაც «ცისკარში» დაიბეჭდა მისი რამდენიმე ლექსი. შემდეგ მისი ნაწერები იბეჭდებოდა «საქართველოს მოამბეში», «დროებაში», «კრებულში», «ივერიაში», «მოამბეში». მის კალამს ეკუთვნის პოემები: «სურათი ყაჩაღის ცხოვრებიდან» (კაკო ყაჩაღი), «დედა და შვილი», «აჩრდილი», «დიმიტრი თავდადებული», «განდეგილი»; მოთხრობები — «კაცია ადამიანი», «გლახის ნაამბობი», «მგზავრის წერილები», «გლეხთა განთავისუფლების პირველ დროების სცენები», «სახრჩობელაზედ», «ოთარაანთ ქერივი», «ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილი»; მრავალი პუბლიცისტური, პოლიტიკური და კრიტიკული წერილი: «ცხოვრება და კანონი», «აი ისტორია», «სომეხთა მეცნიერნი და ქვათა ღალადი» და სხ.

ილია ჭავჭავაძე მოჰკლეს 1907 წ. აგვისტოს 30-ს, ს. წიწამურის ახლო. დასაფლავებულია მთაწმინდაზე.

გ ა ნ დ ე ბ ი ლ ი

I

სადაც დიდებულს მთასა მყინვარსა
ორბნი, არწივნი ვერ შეჰხებიან,
სად წვიმა-თოვლნი, ყინულად ქმნილნი,
მზისგან აროდეს არა ჰდნებიან,
სად უდაბურსა მას მყუდროებას
კაცთ ჟრიამული ვერ შესწვდენია,
სად მეუფება ჰეჟა-ჰუხილსა,
ყინულს და ქარია მხოლოდ ჰშთენია, —
უწინდელს დროში ღვთისა მოსაგთა
გამოუქებავეთ მუნ მონასტერი
და იმ ყინულში შეთხრილს ღვთის ტაძარს
ბეთლემს უწოდებს დღესაცა ერი.
ფრიალოსაებრ ჩამოთლილი აქვს
იმ წმინდათ სადგურს ყინულის ზღუდე
და ზედ კარია გამოკვეთილი,

ვით კლდის ნაპირზედ არწივის ბუდე.
 ზღუდის ძირამდე რკინის რამ ჯაჭვი
 ზელა ჰკიდია თურმე იმ კარსა, —
 და თუ არ ჯაჭვით, სხვაფრივ ვერა გზით
 ვერ ძალუძს ასვლა ვერარა კაცსა.

II

აქა ყოფილა უწინ კრებული
 ღვთისთვის ქვეყნიდამ განდეგილ ძმათა
 და მყინვარს ამას უდაბნოს თურმე
 ისმოდა ქება წმიდა წმიდათა.
 აქა გამდგარან, განშორებიან
 ამ წუთი-სოფლის სამაცდუროსა,
 აქ ჰღირსებიან მართალთა თანა
 სავანესა მას საუკუნოსა.
 განსულან ამა ქვეყნით მამანი
 და ტაძარი ღვთის გაუქმებულა...
 იმათის ღვაწლით იმ ტაძრის მადლი
 მთიულთა შორის ყველგან გათქმულა.
 და ის ადგილი, ის არე-მარე
 ესოდენ წმინდათ სწამს დღესაც ერსა,
 რომ ნასროლს ნადირს, მუნ შეფარებულს,
 მონადირეცა ვერ ახლებს ხელსა.
 თუ არ ღვთის ღირსი, სხვა ვერვინ თურმე
 ამ წმინდა ადგილთ ვერ შეეხება
 და თუ შეჰბედავს, მსწრაფლ რისხვა ღვთისა
 ქექა-ქუხილით მოევლინება.

III

ოდესღაც ტაძარს იმ გაუქმებულს
 მეუდაბნოე შეჰკედლებია ;
 საიქიოსთვის ეს სააქაო
 დაუთმია და განშორებია.
 განშორებია ვით ცოდვის სადგურს,
 ვით სამეუფოს ბოროტისასა,
 სადაც მართალი გზას ვერ აუქცევს
 განსაცდელსა მას ეშმაკისასა ;
 სად ცოდვა კაცსა სდევნის დღე და ღამ,
 ვითა მპარავი და მტაცებელი ;
 სად, რასაც ჰხადის მართალი მართლად,
 მას უმართლობად ჰქმნის ცოდვის ხელი ;
 სად რყვნა, წაწყმედა და ღალატია,
 სადაც ძმა ჰხარბობს სისხლსა ძმისასა,
 სად ცილი, ზაკვა ძულებადა ჰხდის
 წმინდა სიყვარულს მოყვასისასა.
 განშორებია ამ წუთი-სოფელს,
 სად ყოვლი ნიჭი მაცდურებაა,
 სად თვით სიტურფე და სათნოება
 ეშმაკის მახე და ცდუნებაა.

IV

განდგვილა და ამ ყინულებში
 სულ მარტოდ-მარტო დაყუდებულა
 და გვამი მისი ცოდვილთ ფიქრთაგან
 იმ დღიდან აღარ შეძრწუნებულა.

განუდევნია გულიდამ ყველა
 მსოფლიო ზრახვა, ფიქრი, წადილი,
 რათა წარუდგეს უფლისა მსჯავრსა
 სულით განწმენდილ და განბანილი.
 დღე-და-ღამ ლოცვით, გოდებით, გვემით
 ხორცი სულისთვის უწამებია
 და ვით ქურქელი იგი წყმედილი
 ცრემლით ურეცხავს, უსოლებია.
 დღე და ღამ სულთქმა და ღალადება
 მოჰფენია კლდეს ყინულისასა,
 და არ შემწყდარა მუნ ლოცვის ცრემლი,
 ვითა ღელესა მას გლოვისასა.
 განყენებული წუთი-სოფლისგან
 აქ სული მისი აღყვავებულა,
 და ხორციელი გულის-თქმა ყველა
 დამარხულა და განსვენებულა.

V

არ იყო ხნიერ, მაგრამ ვით წმინდანს
 სულის სიმაღლე ზედ დასჩნევოდა,
 ზედ ეტყობოდა, რომ სული მისი
 სულ სხვა მსოფლიოს შეჰხიზნებოდა.
 სახე გამხდარი, კუშტი და მწყრალი
 სიწმინდის მადლით დაჰშვენებოდა,
 და მაღალს შუბლსა, ნაოკად შეკრულს,
 შარავანდედი გადაჰფენოდა.
 მისთა მცხრალ თვალთა ღრმა მეტყველება

ესოდენ იყო წყნარი და ტკბილი,
 თითქო მათშიგან ჩასახებულია
 თვით სათნოება, კდემით მოსილი ;
 თითქო ნელისა სიხარულითა
 სამოთხის ღია კარს შეჰხარიან
 და სულთან ერთად უფლისა მიმართ
 სასოებითა მიისწრაფიან.

ლოცვით და მარხვით ხორც უძლურ-ქმნილი
 ჰგევანდა წმინდანსა იგი წამებულს,
 მრავალ გზით ტანჯულს და ტანჯვათ ზედა
 ძლევით მოსილსა და განდიდებულს.

VI

წამება მისი ღმერთს შეუწირავს,
 ვედრება მისი ღმერთს უსმენია
 და სასწაული ნიშნად მადლისა
 მღალადებელზედ მოუვლენია.
 ბნელსა სენაკსა, სად იგი მდგარა,
 ჰქონია მზის მხრივ ერთი სარკმელი
 და მუნით თურმე გადმოდენილა
 შუქი მზისა და მთვარის ნათელი.
 ოდეს უდაბნოს გასწვრივ მთის წვერზედ
 მზე სხივ გაფენით ამოვიდოდა,
 იმ სარკმლით სხივი მისი სენაკში
 სვეტად ბრწყინვალედ ჩაეშვებოდა.
 როს ჰლოცულობდა, იმ სხივსა თურმე
 თვის ლოცვანს მწირი ზედ დააყრდენდა,

და ხორცთ-უსხმელი მზის სხივი იგი
 უფლის ბძანებით ზედ შეირჩენდა.
 ეგრე ვილოდნენ დღენი და წელნი,
 ეგრე უბიწოდ იგი სცხოვრებდა...
 და თვის სიწმიდეს ყოველ დღე თურმე
 ამ სასწაულით შეიმოწმებდა.

VII

ერთხელ, საღამოს ღოცვით დაღლილი
 გადმომდგარიყო ზღუდის კარებსა
 და დაფიქრებით გადმოჰყურებდა
 მწვანით დაფენილს მთისა კალთებსა.
 მზე გადახრილი ჯერ კიდევ სრულად
 მთისა გადაღმა არ დასულიყო
 და მთის წვერზედ ვით ცეცხლის ბორბალი
 იმრგვლივ სხივ-გაშლით ანთებულებო.
 ცისა ლაქვარდი ვით ნაკვერჩხალი
 წითლად და ყვითლად მზისგან ჰღუვოდა
 და განმსკვალული მისით ღრუბელი
 შორს ათას ფერად სხივებში ჰთრთოდა.
 ამა უბიწო დიადის ხილვით
 წარტყვევნილ იქმნა განყენებული
 და ვით ცხოველს ხატს ღვთის დიდებისას
 შესცქერდა მზესა განცვიფრებული.
 უეცრად ასტყდა რამ ნიავ-ქარი,
 დაჰბერა კლდეთა, ნაპრალთ და მღვიმეთ,

და მყინვარიდამ ვითა ვეშაპი
შავი ღრუბელი დაიძრა მძიმეთ.

VIII

დაიძრა მძლავრი, უზარმაზარი,
ცაზედ განერთხო და გაიშალა
და იქ, თითქო მტერს შეეჯახაო,
ქექა-ქუხილით დაიგრიალა.
შეირყა მთელი ცა და ქვეყანა
იმა ქექით და იმა ქუხილით,
ცა აირია, დაბნელდა უცებ,
და წამოვიდა სეტყვა შხუილით.
ქუხვა და ქექვა, ელვა და სეტყვა,
არევ-დარევით ღრუბლების სრბოლა,
ქართა, აწ გრიგლად რადმე ქცეულთა,
ზარით და ზათქით კლდეებში ქროლა, ---
ესე ყოველნი, ერთად რეულნი,
ჰგვანდნენ ცით ვლენილს რისხვას ღვთისასა,
თითქო ღმერთი სჯის ქვეყანას ცოდვილს
დღეს მას საშინელს განკითხვისასა.
ამ დროს ის მწირი სენაკში იყო,
ცრემლით აღტობდა ღვთის მშობლის ხატსა
და ხელ-აღპურობით ევედრებოდა
წაწყმედისაგან ქვეყნისა ხსნასა.

IX

უცებ მოესმა რაღაც კაცის ხმა...
ეოცა ეს ხმა უჩვევი მწირსა...

ყური ათხოვა — და თითქო ვიღაც
 ჰკივის, იძახის ზღუდისა ძირსა.
 ეცა მსწრაფლ კარებს და გაღიხედა...
 ვიღაც კარის ჯაჭვს ზედ მოსდგომოდა
 და ვით ყრმა ვინმე ლაღადების ხმით
 შესაფარებელს ბინას ითხოვდა.
 თუ ძეა კაცის, რამ მოიყვანა
 ამ დროს, ამ ღამეს ქვეყნისა რღვნისას?
 მხეციც, ნადირიც თვის ბუდეში ჰძრწის,
 მორიდებული ამ რისხვას ღვთისას!
 ჰკითხა, — „ვინა ხარ? კაცი, თუ მავნე
 აქ მოგზავნილი ეშმაკისაგან?“
 — „კაცი ვარ, კაცი!... მომეცი ბინა,
 მიხსენ, ღვთის მადლსა, სიკვდილისაგან.
 ვერ ჰხედავ, ლამის ცა ჩამოიქცეს
 და ზედ დაეცეს დედა-მიწასა?
 რა დროს კითხვაა?... შემობრალე მე
 და ნუ დამიჭერ ქერსა, ბინასა“.

X

— „მართალი სთქვი შენ... თუ ხარ ძე კაცის,
 ცოდვაა გარედ დაგტოვო ამ დროს;
 თუ მაცდური ხარ, სჩანს ღმერთს სწაღიან
 მწირი ცოდვილი დღეს გამომცადოს.
 ამოვედ, ვინც ხარ!... იყავნ ნება ღვთის!...
 ხელი ჩაავლე ემაგ რკინის ჯაჭვს,
 ნუ შეშინდები... კიბეა იგი

და ზედ რგოლები საფეხურად აქვს “.
 და იმ ბნელაში იგი წვალებით
 ავიდა მალლა იმა ჯაჭვითა.
 მუნ დახვდა მწირი... რაა? ვინ არის?
 ვერ გაარჩია სიწყვდიადითა.
 — .. გამოძევე, ვინც ხარ! ბინას მოგცემ შენ!
 გაგიზიარებ ჩემსა სენაკსა...
 სახლი ღვთისაა... შენც შეგივრდომებს,
 შენებრ მახვეწარს მრავალსაც სხვასა.
 წაუძღვა წინ და შევიდნენ სენაკს...
 იქ უფრო, ვიდრე გარედ, ბნელოდა,
 მხოლოდ კი ერთგან ღველფად ქცეული
 ცეცხლი ჩამქრალი ფერფლ ქვეშე ჰჩნდოდა.

XI

რა დედა-ღვთისამ სენაკს შეუშვა
 და არ შერისხა იგი მოსული,
 გულში სთქვა მწირმა: ძეა კაცისა
 და არა მავნე, ბოროტი სული.
 სტუმარი იგი დანაცრულს ცეცხლსა
 ფიცხლავ მივარდა დამზრალი, სველი,
 ღველფი გაქექა, ჩაჯდა ცეცხლა-პირს
 და გაიწოდა სათბუნად ხელი.
 — „უჰ, უჰ, რა ცივა!... სთქვა მან სტუმარმან:
 ლამის გავშეშდე სიცივისაგან!...“
 მწირს ხმა ეოცა... ქალის ხმას ჰგვანდა...
 შეკრთა, შეშინდა ამა ხმისაგან.

ნუ თუ აწ ბედმა ქალის სახითა
 განსაცდელი რამ მას მოუვლინა?
 და ვითა ელვამ ამისმა ფიქრმა
 გულში ზარ-ცემით მწირს გაუბრინა.
 მაგრამ იქმნება ბედმა ეგე ჰქმნა
 მისდა საცდელად თვით უფლის ნებით!...
 და კისრად იდო ვით ნება ღვთისა
 სასოებით და გულ-დამშვიდებით.

XII

— „შეშა არა გაქვს? ჰკითხა სტუმარმა :
 მოიტა, ცეცხლი ავანთოთ ერთი,
 ხვალ თუნდა მთელს ზურგს მე ამოგიტან,
 ოღონდ დღეს გავთბე, შენ შენი ღმერთი.“
 მეუდაბნოემ იქავ კუთხიდან
 მოზიდა შეშა, ცეცხლი აანთო.
 რა გაძლიერდა, ცეცხლისა შუქმა
 ბნელი სენაკი სინათლით მორთო.
 ხოლო რა შუქი იმა ცეცხლისა
 სტუმარს იქ მჯდომელს ზედ მიეფინა,
 გასაოცარი რაღაც შვენება
 განდგომილს თვალ-წინ წარმოედგინა.
 ყმაწვილი ქალი სავსე სიცოცხლით,
 სავსე შვენების ჯადოთი, გრძნებით
 ნაზად ამაყად ცეცხლა-პირს იჯდა
 ვით მინდვრის მშველი ყელ-მოღერებით.
 ეშხითა მფრქვევსა მის შავსა თვალებს

თვით ცეცხლი სითბოს ეცილებოდა,
მის ელფერთაგან თვით ცეცხლის შუქი,
ვითა ძლეული, უკუ ჰკრთებოდა.

XIII

თვით მადლს ტრფობისას რომ მოესურვოს
ხორც სხმულად ვლენა ოდესმე ჰვეყნად,
უკეთესს სახეს ვერ ინატრებდა
თავის სიცხოვლის გამომსახველად.
მაშინაც ვინ სთქვას, — ვინ ვის აშვენებს,
მადლი ამ სახეს, თუ სახე მადლსა !...
თვით შური, მტრობა ვერ უბოვიდა
ქალს მშვენიერსა ვერაფერს ნაკლსა.
მის თვალთა ელვით, ღაწვთა შუქ-ფენით,
გულ-მკერდის რხევით ვინ არ ათრთოლდეს !...
დახე მის ტუჩთა !... თითქო თვით ტრფობას
თვის ნაზი კოცნა ზედ დარჩენოდეს.
ვის არ მოიმხრობს, მოინადირებს
ყოვლად ძლიერი მშვენიერება !...
თქმულა — მხეციც კი გააფთრებული
მის წინ დატკბება და დაწყნარდება.
და დაუწყნარდა ძალს შვენებისას
იგი მწირიცა მწყრალი, გულ-მშრალი
და უცოდველის გულის ტკივილით
ქალს შეაჩერა ტყვე-ქმნილი თვალით

XIV

ბოლოს ჰკითხა მან : — „ვინა ხარ, შვილო?
ამ უდაბნოში რამ მოგიყვანა ?

მერე ამ დროსა, როს ავდრისაგან
ლომის წაირღვნას მთელი ქვეყანა ?“

„მწყემსი ქალი ვარ... აქ მთის კალთებზედ
ცხვარს ვაძოვებდი მამი-ჩემისას,
ბაღახმა ცხვარი ამოიტყუა
და მეც ამოვეყე ფარასა ცხვრისას.
ლამაზი იყო ამ დღის საღამო,
რა რიგ ჰშვენოდა მზე დამავალი !
შევხედე თუ არ იმ მზეს, იმ ცასა,
გავშტერდი, ველარ მოვსხლიტე თვალი.
ღვთის სახესავით გარს შუქ-მოსხმული
მთის წვერზედ დიდი მზე ბრწყინვალედა
და საკვირველი ის სანახავი
თვალთანა ერთად გულსა მტაცებდა.
სულ დამავიწყდა მამის ნათქვამი, —
ნუ ენდობიო, შვილო, ამ მყინვარს,
ნახავ მზე აღგას, უცებ გაწყრება
და წამოხეთქავს ციდამ ნიაღვარს.

XV

„მაგრამ რას იზამ ? მოდი გულს უთხარ, —
კარგ სანახავზე ნუ ხარ-თქო ხარბი !...
მე იქ გავერთვი.... მყინვარმა თურმე
უცებ შეიკრა მრისხანედ წარბი.

ცა მოიღრუბლა, წამს ჩამობნელდა,
 მთიღამა ცივი ავარდა ქარი,
 მოვინდომე ცხვრის გამობრუნება,
 გვიან-ღა იყო, ვერ მოვასწარი,
 უცებ შემემთხვა იქავ ავდარი,
 სეტყვა ტყვიასებ წამოუშინა.
 ცხვარი გამიფთხო, ვერ მივეშველე,
 ბნელაში ფეხიც ვერ წავდგი წინა.
 მართლა, უნდობი ყოფილა ეს მთა!
 უცებ სცოდნია ჩამობნელება,
 უცებ სამოთხეს ჯოჯოხეთად ჰქმნის,
 უცებ გიტკობს და უცებ აფთრდება.
 ვიშ!... რად გავტეხე მაჰის ნათქვამი!...
 ახია ჩემზე, რაც დამემართა!
 მამის ურჩსაო, გამიგონია,
 გზა თურმე არსად არ წარემართა

XVI

„დავლუპე ცხვარი მე მამის ურჩმა,
 მე გავცემ პასუხს, ჩემი ბრალია!..
 მაგრამ შენვე სთქვი: განა წაუხვალ,
 რაც ფათერაკად მოსავალია?
 თვითონ ცხვარს მაშინ როდი ვჩიოდი,
 მე მამა-ჩემი მებრალეობდა,
 მამის-ერთა ვარ, მამას ვუყვარვარ,
 ვწუხდი, რომ ჩემთვის შეწუხდებოდა
 ცხვარი დავლუპე — ეგ ერთად ერთი

მამის სარჩო და საბადებელი,
 მაგრამ წარბსაც კი არ შეიხრიდა.
 ოღონდ ვენახე მე უვნებელი.
 ვიდექ სეტყვის ქვეშ ბნელაში სერზე...
 ცა ქვეყნის დანთქმას თითქო ჰლამოდა,
 ჰქექდა და ჰქუხდა... და ჩემთა ფეხ-ქვეშ
 თვითონ მთის ძირიც იძროდა, ძრწოდა.
 რა მექნა ბეჩავს! .. საბრალო თავი
 სად შემეფარა, გადამერჩინა?
 ვთქვი, — აქავ დავრჩე და ბედს მივენდო,
 თუ გავბედო და წავიდე შინა?

XVII

„დავრჩენილიყავ, მერე ვინ იცის,
 გავახწევდი-ლა იმ ღამეს ბედ-შავს?..
 წავსულიყავ და იმ ბნელაშია
 კლდე-ღრეში სადმე ჩავიჩეხდი თავს
 მაინც გავბედე შინისკენ წასვლა,
 ვთქვი, რაც მომივა, დე მომივიდეს!
 თურმე ნუ იტყვი, გზა ამერია
 და მოვსდგომივარ მონასტრის ზღუდეს.
 ჯაჭვს ზედ წავაწყდი... და მაშინ მივხვდი,
 რომ აქ მყინვარის მონასტერია,
 ისიც ვიცოდი მამი-ჩემისგან,
 რომ მონასტერში ვილაც ბერია.
 გახარებული გეძახდი დიდხანს,
 შენც კი კარგა ხანს მე ხმა არ გამე...“

ვსთქვი, — ვაიმე თუ ვერ გავაგონო
 და აქ მომიხდეს ვათიო ღამე!...
 მაგრამ მიბრალა ჩემმა გამჩენმა
 და შენამდე ხმა ამოვაწვდინე...
 სხვა ხომ შენც იცი... ღმერთმა გარჩინოს,
 როგორც შენ მე დღეს გადამარჩინე.“

XVIII

— „მე ნუ მიმადლი, შვილო, შენს დახსნას,
 ღმერთია ყველას მშველელი, მხსნელი. .
 ღვთით არ განწირულს ყველგან წინ უძღვის
 მისი მარჯვენე შემწყნარებელი.“

— „შენკი ეშმაკი, მგონი, გეგონე.“

— „ნუ მიწყენ, შვილო, და ნურცა გიკვირს!...
 შენვე სთქვი, სხვა ვინ მოხედავს ქვეყნით
 ერთს დავიწყებულს და განდგილს მწირს!...“

— „განა ქვეყანად შენ არავინ გყავს,
 ან ძმა, ანუ და, ან ნათესავი?“

— „მყვანდნენ.. და ყველას გამოვეთხოვე,
 აქ მოველ და ღმერთს შევწირე თავი.“

— „მას აქედ ბევრი წელიწადია?“

— „არ ვიცი.“ — „როგორ?“ — „არ ვთვლი
 წელთასვლას,

მოვშორდი, შვილო, წუთის-სოფელსა
 და რაღას ვაქნევ იმის ჟამთა-ცვლას!“

— „მოშორდი და აქ სულ მარტოკა ხარ?“

— „ეგეთი არის, სჩანს, ნება ღვთისა“...

— „როგორ თუ ღვთისა? ღმერთს რაში უნდა
ამ ყინულებში ყოფნა კაცისა?

XIX

ღმერთო, ნუ მიწყენ, ნურც შენ გამჟიცხავ
მე უმეცარსა მეტის თქმისთვისა...

როცა აქ ცხვარი მიძოვებია

და შემიხედავს მყინვარისთვისა,

მომგონებია მამის ნათქვამი,

იქ, ყინულებში კაცი სცხოვრებსო,

სულისთვის ხორცი გაუწირნია,

უწყუთი-სოფლოდ მარტოკა სძლებსო,

გამკვირვებია მე ეს ამბავი!...

მითქვამს: იქ ყოფნა რას არგებს სულსა?

განა სწყინს ღმერთს, რომ კაცი შეჰხარის

ქვეყანას, ღვთითვე დაბადებულსა?

ფიქრობდი: ნეტა მაშ რისთვის მორთო

ესე ლამაზად წუთის-სოფელი?

განა მისთვის, რომ ადამიანმა

შეაჩვენოს და აიღოს ხელი?

ყველაფერს უნდა გამოვეთხოვო,

ჩემს ტოლს და სწორს, ლხინს და სიხარულს?...

ღმერთო, ნუ მიწყენ... ვერ ვიზამ მაგას!

ადრე და მალე ვერ მოვიკლავ გულს!...

XX

„ან შენ როგორ სძლებს უწყუთის-სოფლოდ!

მერე იცი კი რა რიგ ტყბილია!

აქ სიკვდილია, აქ კი სიცოცხლე,
 აქ ჭირია და იქ კი ლხინია.
 ნუ თუ თვის ტომი, ტოლი და სწორი
 ყველა გულიდამ ამოგილია?
 ნუ თუ ნადველი, დარდი და ჯავრი
 თან არავისი წამოგილია,
 არ გაგონდება არც მამა, დედა,
 ან ძმა, ანუ და, ან სახლი, კარი?
 ნუ თუ მის დღეში არა გყოლია
 მოკეთე გულის შემატკივარი?!
 როგორ მოშოადი?!...“ — „რა გითხრა, შვილო!
 ყველაზედ უფრო სული ტკბილია,
 იგი ტყვე არის წუთის-სოფლისა
 და ეგ ყოველი მის ბორკილია.“
 — „მაშინც ქვეყნად ვართ, ყველა წავწყდებით,
 ველარ დავიხსნით ვერაფრით სულსა?“
 — „ხსნა ყველგან არის... ხოლო გზა ხსნისა
 ესეთი მერგო მე... უბედურსა...“

XXI

„უბედურსაო“?!... და მწირსა უცებ
 გულს ელდა ეცა ამ სიტყვის თქმაზედ...
 ესეთი სიტყვა ხომ ჩივილია
 და ვით მოადგა იგი ენაზედ?
 „უბედურსაო“?!... ეგ ხომ სიტყვაა,
 გულის ტკენის და სამდურავისა!
 ეგ ხომ სულთქმაა, აღმოკვნესა

ბედნიერების დამკარგავისა!...
 მან რა დაჰკარგა?... ნუ თუ არ ჰყოფნის,
 რომ მან დასძლია საწუთროება,
 განდგა მისგან და აქ მოიპოვა
 სულის მშვიდობა და მყუდროება?
 ნუ თუ დაკარგვად აწ მიაჩნია
 დამარხვა ხორცის, გულ-თქმის, ვნებისა
 და არა ჰკმარის, რომ სულს დაუდგა
 წმინდა საყდარი უკვდავებისა?
 რა დაემართა? რა მოუვიდა?
 ნუ თუ უჩივის აწ იგი ბედსა?
 ნუ თუ აწ ჰნანობს ქვეყნის დათმობას
 და მუნათს რასმეს სდებს შემოქმედსა?

XXII

არ შეჰკადრებს ღმერთს იგი სამდურავს!
 არ გასწირავს სულს შევედრებულსა!
 ვით არ იკმარებს ღვთისა კურთხევის,
 მასზედ გულ-უხვად მომადლებულსა!...
 არა და არა!... მაშ რამან სძლია
 და ეს სიტყვა რამ ამოაკვნესა?
 მიმოიხედა თვის გარს საბრალომ,
 თითქო მტერს ეძებს შემაცდენელსა.
 არავინ იყო.... ხოლო ცეცხლა-პირს
 ქალს დაღალულსა მისძინებოდა,
 და ცეცხლის შუქი მის ტურფა სახეს
 ვით საყვარელსა ზედ დაჰხაროდა.

საოცარ იყო მიძინებული,
 იგი სიტურფე, იგი შვენება !...
 თითქო მის შექმნას ერთად ცდილანო
 თვით სიყვარული და ნეტარება.
 თითქო თვით მადლსა შვენებისასა
 თვისი საუნჯე აქ დაჰბნევია
 და ეშხსა, ვითა იადონს ვარდზედ,
 სული მის ლაწვზედ დაუღევია.

XXIII

და რა იხილა კვლავ იგი მწირმა
 დაუცხრა სული აქოთებული
 და რაღაც ძალით ქალზედ კვლავ დარჩა
 თვალი ტყვე-ქმნილი, გაშტერებული.
 რად შეემსქვალა თვალი იმ სახეს?
 ის სახე ატკობს, თუ ეოცება?
 მოირიდება ჰსურს და ნეტა თვალი
 რად ეურჩება და არ ჰნებდება?!
 დიდ-ხანს დასცქერდა... ნეტა რა სხივი
 გულს ჩაეფინა წელი და თბილი !...
 ჰძრწის, მაგრამ იგი ძრწოლა რად არის
 ესოდენ ამო, ესოდენ ტკბილი !
 აქამდისაც ხომ გული უძგერდა...
 ეხლა სულ სხვაა მის გულის-ძგერა !...
 ეხლა მის გული თითქო ებანს სცემს
 და ისმის ჩუმი ებნის სიმთ ჟღერა.
 როგორ იწამოს და რა დაარქვას

ამ ჯერ არ ცნობილს სიტკბოებასა?
 თუ ცოდვა არის, ეგრე რაღა ჰგავს
 სულისთვის აღთქმულ უკვდავებასა?

XXIV

ფეხი წინ წადგა... არ იცის კი რად?
 ქალს კვლავ ეძინა ნეტარის ძილით,
 ძილში ჩაყოლილს ფიქრს, თუ ოცნებას
 ბაგე გაეპო ლალის ღიმილით.
 იმა ღიმილის გრძნეული ჯადო
 ზედ დასაკდომად კოცნას იწვევდა
 და იმა წვევის მაცდურებასა
 ზე-არსთა ძალიც ვერ გაუძლებდა...
 და ვერ გაუძლო საწყალმა მწირმაც...
 და დაიხარა თავი თუ არა,
 უცებ გაშეშდა... ეჰა, წაწყმედავ,
 ეს რა სურვილი გულს გაიტარა!...
 ნუ თუ იძლია? არა და არა!
 მის სასოება არ დაუძლურდეს
 და რაცა სწყურდა აქამდე მის სულს,
 იგივე უნდა ბოლომდის სწყურდეს!...
 არა და არა!,... არ აიყრის მადლს
 და სულს, ღვთისაგან უკვე მიჩნეულს,
 არ ანაცვალებს და არ დაუთმობს
 ხორცს ესდენ ღვაწლით და ტანჯვით ძლეულს!

XXV

მაგრამ ეს რაა?... „წაწყმდი თუ არა“!...
 ეს ვინ ჩასძახის ნიშნ-გებით ყურში!
 „დაგძლიე თუ არ!...“ ეს ვინ გაჰკივის
 გახარებული იმის მკედარ გულში!
 ეს რა ჰხარხარებს! ეს რა დასცინის!
 ეს რა ხმა ისმის მის გარს ღხენისა!
 მართლა ეგრეა, თუ ყველა ესე
 მხოლოდ ცდომია ყურთა სმენისა!...
 და შიშით, ზარით გარს მოიხედა...
 კვლავ არ ვინ იყო... ქალს კვლავ ეძინა...
 იდგა და უცებ ძრწოლით, კანკალით
 პირ-ქვე დაემხო ღვთის-მშობლის წინა.
 მით რა ეშველა?... იგივე ქენჯნაა,
 იგივე ძრწოლა, შიში და ზარი!
 რად არ დადგება, რად არა სცხრება
 იგი ნიშნ-გების წყეულთ ხარხარი!
 სული გულს იწვევს ღვთისა ვედრებად,
 გული სხვას ამბობს, არა ჰნებდება...
 ნუ თუ ღვთის მშობლის საფარველ ქვეშეც
 წყეული ხორცი არ დაწყნარდება!...

XXVI

ზე აიხედა... დედა-ღვთის ხატსა
 მავედრებელი შეჰმართა თვალი...
 და ვაი, წმიდა ღვთის-მშობლის ნაცვლად,
 თვალთ-წინ დაუდგა იგივე ქალი!

ეს რა ეწვია? ამას რას ჰხედავს?
 ცხადია იგი, თუ აჩრდილია?
 ნუ თუ მის ცოდვით თვით წმიდა ხატი
 ამ ცოდვილ სახედ გარდაქმნილია?
 ნუ თუ აწ ღმერთი ღირსად არ ჰხადის,
 რომ დედა-ღვთისა კვლავ ინახულოს
 და მის შეწევნით მისვე წინაშე
 ხორცზედ კვლავ ძლევა ისასწაულოს?...
 პირ-ჯვარი უნდა, ხელი არ ერჩის,
 ლოცვის თქმა უნდა, ენა ებმება.
 ხატის ხილვა სწყურს და იგივე .. იგივე...
 ქალი წყეული თვალთ ელანდება!
 „აბა სძლიეო!...“ და კვლავ ვიღაცამ
 გაიხარხარა იმის სენაკში...
 აწ იმა ხარხარს ველარ გაუძლო
 და როგორც გიჟი გავარდა კარში.

XXVII

რიჟრაჟი იყო და ჰთენდებოდა,
 გადაყრილიყო ციდამ ღრუბელი,
 და დაწყნარებულს წუთის-სოფელსა
 დილის ნიაფი დაჰქროდა ნელი.
 ეს ვინ ჰრბის, დაძრწის? ეს ვინ ჰტანტალებს
 ამ კლდეებშია თმა-აბურძგნული?
 ნუ თუ მწირია?... იგია, იგი,
 ვითა სიკვდილი გაფითრებული.
 აჰა მოვარდა, ზღუდის პირს დადგა

და მწყურვალეებით უცქერს მთის წვერსა,
 თითქო იქილამ გამოელისო
 თვის უკანასკნელს ნუგეშს და ბედსა.
 მზის ამოსვლასა ელოდებოდა...
 რად არ ამოდის? რად გვიანდება?
 დღემდე თვით ჟამი არა რა იყო
 და ეხლა წუთიც რად უძნელდება?...
 ამოვიდა მზეც... მსწრაფლ უკუ-იქცა,
 შევარდა სენაკს გახარებული,
 და კვლავ მზის სხივი იმავე სვეტად
 ჰნახა სარკმლიდამ გადმოშვებული.

XXVIII

გულზედ მოეშვო... კვლავ სასოებით
 დედა ღვთისასა მიაპყრა თვალი,
 კვლავ ჰნახა იგივე ცხოველი ხატი
 მადლით, ნუგეშით გადმომზირალი.
 არ შერისხულა, სჩანს, ჯერედ ღვთისგან!...
 და ღმერთს მადლობა ცრემლით შესწირა...
 მივარდა ლოცვანს, დააყრდნო სხივზედ
 და, ეჰა, სხივმა არ დაიჭირა!...
 დაესხა რეტი, თვალით დაუბნელდა,
 გაშრა, გაშეშდა ზარ-დაცემული,
 ერთი საშინლად შეჰბლავლა ღმერთსა
 და იქავ სხივ-ქვეშ უტევა სული.

და იქ, სად წმინდანთ უდიდებიათ
 ღმერთი მჯავრის და კეშმარიტების,
 იქ, სად უწირავთ უფლისა მიმართ
 მსხვერპლი ქებისა და ღალადების, —
 აწ შორის ნანგრევთ და ნატამალთა
 მარტო ქარი-ღა დადის და ქშუის,
 და გამომფთხალი კექა-ქუხილით
 მუნ შეხვეწილი ნადირი ღმუის...

1883 წ

გამოვიდა და იყიდება ყველგან

ილ. ჭავჭავაძის სახალხო ბიბლიოთეკის წიგნები :

1. რჩეული ღმრთეები.	. 7 კ.
2. გაგო ყაჩაღი .	5 კ.
4. განდგეგალი.	. 5 კ.
5. დედა და შვილი.	. 3 კ.

ამ მოკლე ხანში გამოვა :

3. აჩრდილი.	11. გლეხთა განთავი-
6. დიმიტრი თავდადე-
ბული.	სუტლემა, ზირველ
დრდის სცენები.
7. ჭაბია ადამიანი.	12. ხარბებელაზე.
8. გლახის ნაამბობი.	13. ნიკოლოზ გიხტა-
9. მთარაანთ ქვრივი.	შაბიშვილი.
10. მჭრავრის წერილები.	

შემდეგში დაიბეჭდება ილ. ჭავჭავაძის პუბლი-
ცისტური და კრიტიკული წერილები.

